



EN NORSK MODERNE SLAVERILOV

“Menneskehandel er vår tids slaveri.
Vi aksepterer ikke menneskehandel
i Norge eller andre land¹.”

Regjeringen



i samarbeid med Advokatforeningens Menneskerettighetsutvalg og IEH



Initiativ for
etisk handel

Hva er moderne slaveri?

Moderne slaveri er en paraplybetegnelse som refererer til ulike situasjoner hvor personer utnyttes grovt, og ikke er fri til forlate situasjonen på grunn av trusler, vold, tvang, bedrag og maktmisbruk. Menneskehandel, tvangsarbeid, gjeldsarbeid (bonded labour), grovt barnarbeid og tvangsekteskap inkluderes i denne betegnelsen. Moderne slaveri manifesteres i form av ulovlig utnyttelse til personlig og kommersielt formål. Det er en ikke-juridisk bindende betegnelse som beskriver fellestrekkene ved de ovennevnte juridiske konseptene².

Hvem er berørt?

Moderne slaveri rammer oftest personer i sårbare situasjoner, som for eksempel flyktninger, migrantarbeidere, kvinner og barn. Sosio-økonomiske forhold kan øke sårbarheten og gjøre at personer lettere kan havne i en tvangssituasjon. Mange av dem som rammes av moderne slaveri er migranter. De får gjerne løfte om en god jobb de må reise til i en annen by eller et annet land av en agent eller en rekrutterer. Flere finner også i dag jobb via internet. I Norge er de mest utsatte gruppene migrantarbeidere, enslige mindreårige asylsøkere, og papirløse.

Hvilke indikatorer har moderne slaveri?

Det finnes en rekke indikatorer på at en person kan være i en tvangssituasjon eller i en situasjon som kan utvikle seg til å bli det. Hvis arbeideren blir fratatt passet; må betale rekrutteringsavgift, utgifter for reise til arbeidsstedet, eller får forskudd på lønn som gjør at de settes i gjeld til en agent/utleier/arbeidstaker; blir lovet andre arbeidsbetingelser- og forhold enn hva jobben faktisk innebærer; ikke får lønn; jobber ekstremt lange arbeidsdager; trues med vold eller utsettes for fysisk/psykisk vold; eller utnyttes på grunn av sårbar situasjon knyttet til oppholdsstatus eller manglende språkforståelse, så er alle disse risikoforhold som bør granskes nærmere. International Labour Organisation (ILO) har utviklet elleve indikatorer på hva som er tvangsarbeid³.

Hvordan er du knyttet til moderne slaveri?

Vår tids slaveri berører oss gjennom produktene og tjenestene vi bruker daglig. Globaliseringen har ført til mye positivt for handel og for reduksjon av fattigdom. Den har også resultert i stor etterspørsel av billig arbeidskraft og billige varer, og grov utnyttelse er ofte skjult i mange ulike typer leverandørkjeder som kan befinne seg langt borte fra landet hvor produktene selges. Norske forbrukere og selskaper kan uvitende tjene på moderne slaveri gjennom mobiltelefonene vi bruker, klærne vi går med, maten vi spiser, el-bilene vi kjører i, leverandørene vi bruker, og selskapene vi investerer i. Det sterke ønsket om å kjøpe billige produkter og tjenester kombinert med tilgangen til billig arbeidskraft gjør det vanskelig å motvirke utnyttelsen av arbeidere både i Norge og i globale leverandørkjeder.

1. Justis- og beredskapsdepartementet (2016) Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel.

2 ILO og Walk Free (2017) Global Estimates of Modern Slavery: Forced labour and forced marriage.

3 ILO (2012) ILO Indicators of Forced Labour, http://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/publications/WCMS_203832/lang--en/index.htm.

Hvorfor en norsk moderne slaverilov?

Ved å introdusere en lov har regjeringen en mulighet til å vise lederskap nasjonalt og internasjonalt i kampen for å utrydde slaveriet, og samtidig sende et sterkt signal om at slaveri ikke tolereres i vårt samfunn uavhengig om det utspiller seg her hjemme eller knyttes til oss gjennom varer og tjenester i globale leverandørkjeder som vi drar nytte av.

I dag finnes en rekke frivillige initiativer, internasjonale standarder og lover som på ulike måter berører moderne slaveri. Men det mangler en juridisk bindende standard som knesetter næringslivets forpliktelser når det gjelder å avverge at moderne slaveri finnes i deres operasjoner og leverandørkjeder. En moderne slaverilov vil kunne gjøre det klart at næringslivet ikke skal profittere på moderne slaveri og at selskaper skal bruke sin innflytelse ovenfor leverandører og forretningsforbindelser i arbeidet for å avskaffe slik utnyttelse. Et tydelig regelverk vil skape rettferdige og like konkurranseforhold. Det er viktig at selskaper som allerede opptrer etisk ikke taper i konkurransen med selskaper som ikke bryr seg om at det finnes slaveri i leverandørkjedene.

Lovverk er et viktig verktøy for i større grad å ansvarliggjøre bedrifter til å basere seg på bærekraftige profitt-modeller. Lover er nødvendige for at staten skal opprettholde sine forpliktelser til å beskytte menneskerettighetene, og forebygge grov utnyttelse av mennesker. En rekke sivilsamfunnsorganisasjoner, investorer, arbeidstakere, forbrukere, studenter og religiøse organisasjoner ønsker sterkere handling for å sikre at varene og tjenestene vi bruker er fri for slaveri.



Foto: Tina Davis

Bakgrunn

Ifølge ILO er 40 millioner fanget i slaveri i dag. Av disse personene er 25 millioner fastlåst i tvangsarbeid og 15 millioner i tvangsekteskap. 71% av alle offer for moderne slaveri er jenter og kvinner. De siste fem årene har 89 millioner mennesker vært utsatt for ulike former for moderne slaveri⁴.

Tvangsarbeid er definert av ILO som alt arbeid eller tjenester som ikke er frivillig, og som er utført under trussel om straff i form av for eksempel frarøvelsen av rettigheter, vold, eller konfiskering av identitetsbevis. En tvangsarbeidssituasjon handler om ansettelsesforholdets natur mellom arbeidsgiver og arbeidstaker, og ikke om aktiviteten som utføres⁵.

Slaveriet genererer \$150 milliarder årlig i ulovlig profitt i den private økonomien⁶. Sektorer med høy risiko-faktor er jordbruk, hotell- og restaurant, tekstil, bilvask, elektronikk, byggebransjen, rengjøringsbransjen, utvinningsindustrier, underholdningsbransjen, og husarbeidere. Tvangsarbeid finnes i alle regioner rundt om i verden, og innen et bredt spekter av ulike typer industrier. Tvangsarbeid kan være brukt på ett eller annet tidspunkt i produksjonsprosessen til produktene vi kjøper. Det kan skje i produksjon av råmaterialer, i behandlingen av enkeltdele, eller i fremstillingen av selve produktet. Mange av de 25 millionene som er offer for tvangsarbeid er indirekte ansatt i leverandørkjedene til multinasjonale selskaper. Norge importerte varer for tilsammen 683 milliarder kroner i 2017⁷.

US Labor Department utgir en liste over varer vi importerer som er laget med tvangsarbeid og barnearbeid⁸. Listen inneholder 139 varer fra 75 land. Høyeste andel av barnearbeid og tvangsarbeid finnes i bomull, sukker, kaffe, fisk, klær, sko, murstein, gull og diamanter. Andre varer laget med tvangsarbeid og barnearbeid er elektronikk (mobiltelefoner, datamaskiner m.m.), møbler og lærprodukter. En bedrift kan også knyttes til moderne slaveri gjennom råmaterialer, som for eksempel granitt og tinn, som brukes i produktene vi kjøper. Det har blitt avdekket moderne slaverisaker knyttet til import av mahogni fra Brasil, sandstein fra India, og sand fra Nord-Korea som eksporteres via Kina og benyttes i produkter som glass, murstein, til veier, sement og rør⁹.

En undersøkelse utført av International Trade Union Confederation (ITUC) viser at 50 selskaper med en kombinert inntekt på \$3.4 billioner kun har 6% direkte ansatte av sin totale arbeidsstyrke. Det betyr at de er avhengig av en skjult arbeidsstyrke på hele 94%¹⁰, som utgjør 116 millioner mennesker i arbeid i deres globale leverandørkjeder. Det er allment kjent at potensialet for tvangsarbeid er ekstra høyt blant skjulte arbeidsstyrker.

Moderne slaveri er mest utbredt i Asia, Europa og Sentral-Europa, Midt-Østen, og Amerika¹¹. De globale sektorene som er mest utsatt for slaveri er byggebransjen, produksjon, jordbruk, fiske, rengjøringsbransjen hotel- og restaurantnæringen, og hushjelp. Land i den globale økonomien hvor det er høyest risiko for at det forekommer moderne slaveri er India, Kina, Pakistan, Bangladesh, Kambodsja, Uzbekistan, Nord-Korea, Qatar, Kongo, Sudan, Irak og Afghanistan¹².

4 ILO og Walk Free (2017) Global Estimates of Modern Slavery: Forced labour and forced marriage.

5 Ditto.

6 ILO (2014) Profits and Poverty: The Economics of Forced Labour.

7 Statistisk Sentralbyrå (2018) Norges viktigste handelspartnere..

8 United States Department of Labor (2016) List of Goods Produced by Child Labor and Forced Labor.

9 Walk Free (2016) Harnessing the Power of business to End Modern Slavery.

10 OSCE (2018) Model Guidelines on Government Measures to Prevent Trafficking for Labour Exploitation in Supply Chains.

11 ILO og Walk Free (2017) Global Estimates of Modern Slavery: Forced labour and forced marriage.

12 University of Nottingham og Walk Free (2016) Modern Slavery: What business needs to know.

Hvordan ser moderne slaveri ut?

Det er en myte at moderne slaveri ser ut som det transatlantiske (historiske) slaveriet hvor slavene bar lenker på armer og ben, ble pisket til å jobbe hardere, og solgt på auksjon som en vare. Moderne slaveri i form av tvangsarbeid ser i dag oftest ut som vanlig arbeid. Hovedelementene som karakteriserer dagens slaveri starter gjerne i rekrutteringsfasen, og i metodene som blir brukt for å holde et offer på plass. Det er vanlig for migrantarbeidere å betale en rekrutteringsavgift til en agent eller en utleier for å få en jobb som innebærer at de må reise til en annen by eller et annet land. Avgiften dekker ofte reelle utgifter som visum, reiseutgifter og administrasjonskostnader, men også andre uspesifiserte kostnader som oppdiktes. Arbeideren kan ta opp lån/forskudd av agenten eller bemanneren, og setter seg dermed i en sårbar gjeldssituasjon allerede før jobben er begynt. Lånet må tilbakebetales med overdreven rente som gjør at arbeideren blir bundet over lang periode. Deres arbeidskraft blir tatt i pant mot lånet og arbeideren kan på denne måten havne i en tvangssituasjon.

En agent eller utleier kan også tvinge arbeideren til å benytte seg av deres losji-ordninger og transport til overdreven pris, noe som gjør at arbeideren kan ende opp med å betale store deler av lønnen til en tredjepart. Hvis arbeidsgiveren betaler ut lønnen direkte til en utleier, så kan vedkommende stjele mesteparten av lønnen til arbeideren. Denne formen for bedrageri skjer gjerne sammen med trusler, mishandling og vold basert på utnyttelsen av vedkommendes sårbarhet. Denne typen utnyttelse til arbeid som i sin verste form er tvangsarbeid er et vanlig karaktertrekk ved mange leverandørkjeder. Det er en forretningsmodell som er bygd på å utnytte arbeidere mest mulig for profitt.

Utnyttelse til arbeid og brudd på arbeidstakerrettigheter er knyttet til tvangsarbeid. Hvis vi plasserer anstendig arbeid i den ene enden av et spektrum, så er tvangsarbeid plassert i den andre enden. Mellom de to finner vi ulike brudd på rettigheter og utnyttelsesforhold som for eksempel ekstremt lange arbeidsdager, mangel på kontrakter/falske kontrakter, underbetaling, mangel på organisasjonsfrihet, diskriminering, og trusler. Disse tilfellene er ikke i seg selv nødvendigvis tvangsarbeid. Samtidig kan tilfellene være en indikator på at en situasjon er eller kan utvikle seg til å bli tvangsarbeid hvis den får utvikle seg fritt over tid uten en form for intervensjon. Derfor er det viktig å bekjempe sosial dumping. Hvis ikke, så vil antallet mennesker i tvangsarbeid øke.

ET SPEKTRUM AV UTNYTTELSESFORHOLD



Moderne slaveri i Norge

Ifølge Global Slavery Index er det 9000 mennesker som lever i slaveri i Norge i dag¹³. Dette nasjonale estimatet er utarbeidet som en del av det globale estimatet for moderne slaveri produsert av ILO med flere¹⁴. I Norge er det Koordineringsenheten for menneskehandel (KOM) som kartlegger omfanget av menneskehandel. I 2016 ble det registrert 262 potensielle ofre for menneskehandel som får oppfølging av etater og organisasjoner i Norge¹⁵. Det er frivillig for myndigheter og organisasjoner å rapportere inn opplysninger om antatte offer for menneskehandel til KOM, noe som gjør den statistiske oversikten tilfeldig. Ifølge KOM er det mest sannsynlig flere mulige ofre for menneskehandel i Norge enn hva som fremgår av deres statistikk. Politiet har heller ikke oversikt over omfanget av personer som utnyttes i arbeid blant annet fordi det er krevende å identifisere situasjoner og offer for disse ulovlige aktivitetene¹⁶. Det er avdekket saker i Norge hvor personer har blitt grovt utnyttet i tvangsarbeid knyttet til bilvask, dagligvarehandel, landbruk, restaurantvirksomhet, au pair, og legging av steinheller i innkjørselen til private hjem. Det er også identifisert saker i bygg, anlegg, transport, renhold, fiskeri, og husarbeid¹⁷.

De som er mest utsatt for å bli utnyttet er migranter som ikke kjenner til rettighetene sine, som er i en gjeldssituasjon, eller som kan være sårbare på grunn av alder, mangel på oppholdstillatelse, og fordi de er tilknyttet til overgripere gjennom familie eller private nettverk. Arbeidstakerne kan også komme fra land hvor man generelt har lav tilitt til offentlige autoriteter og er dermed redde for å melde ifra til politiet. Det er uttrykt bekymring fra flere instanser over mørketall og manglende identifisering og oppfølging av offer som utnyttes grovt i arbeidslivet i Norge¹⁸.

Restaurantarbeidere utsatt for tvangsarbeid i Stavanger

De fire kokkene og ryddehjelpen ble hentet fra India og utnyttet i restaurantdrift. De jobbet 6-7 dager i uka i 12 timer om dagen. Lønnen de fikk utbetalt var mellom 800 til 2000 kroner i måneden. Tre av arbeidstakerne fikk ikke utbetalt hverken lønn, overtid, eller feriepenger. De fikk ikke selv bestemme hvor de skulle bo, og ble forsøkt fratatt pass. Standarden i selve restauranten var bra, men forholdene i arbeidsområdet hvor kokkene jobbet var kritikkverdige. Kokkene og ryddehjelpen ble bedt om å skrive under på dokumenter de ikke forsto innholdet i som senere ble brukt av arbeidsgiver til å lage fiktive lønns- og kontraktssystem. Arbeidstagerne oppholdstillatelse var knyttet til arbeidsstedet. Restaurantsarbeiderne hadde derfor ingen reell mulighet til å avslutte arbeidsforholdet fordi de fryktet for å bli utvist fra landet¹⁹. Restauranteierne er tiltalt for menneskehandel ved tvangsarbeid.

13 Walk Free (2018) Global Slavery Index.

14 Ditto.

15 Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel (KOM) (2017) Rapport fra Koordineringsenheten for menneskehandel 2016.

16 Politiet (2017) Menneskehandel i Norge – Kriminelle aktører: Et situasjonsbilde basert på Politiets kilder.

17 Stokke, O. og Selbo, Torset, N. (2014) Jeg var offer for menneskehandel, Aftenposten.

18 Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel (KOM) (2017) Rapport fra Koordineringsenheten for menneskehandel 2016.

19 Munkvik, C. (2018) Ektepar tiltalt for grov menneskehandel, Stavanger Aftenblad.

Nordkoreanske tvangsarbeidere på skipsverft i Polen

Nord-koreanere som ble utnyttet i tvangsarbeid på et verft i Polen kan knyttes til norske prosjekter bestilt av selskaper i Bergens-området²⁰. Det er kjent at Nord-Korea sender innbyggere til utlandet for å jobbe med gruvarbeid og byggearbeid med formål om å tjene penger til regimet²¹. Denne saken ble kjent i offentligheten da en nord-koreansk arbeider brant ihjel ved skipsverftet Crist i Gdynia mens han sveiset på et skip knyttet til norske selskaper. Han var sertifisert av Det Norske Veritas. Dødsulykken skjedde fordi den nord-koreanske arbeideren ikke hadde brannsikre klær, manglet brannslukningsutstyr i nærheten, sveiset alene i et bekmørkt skott uten ventilasjon, og ikke hadde blitt ordentlig forberedt til dette arbeidet. Crist benyttet seg av en underleverandør ved navn Armex som hadde kontraktert 44 nord-koreanske arbeidere til å jobbe på ni norske og ett dansk skip. En rekke norske selskaper har hatt prosjekter gjennom Crist og Armex. De norske selskapene som knyttes til dødsulykken var uvitende om at det ble brukt arbeidere utsatt for tvangsarbeid til å gjennomføre oppdraget deres, og de manglet prosedyrer som kunne avdekke tvangsarbeid selv om de hadde omfattende engasjementer med Crist og Armex. Den omkomne arbeideren fra Nord-Korea het Chon Kyongso²².

Tvangsarbeid på et bilvaskeri i Oslo

Unge arbeidere fra Romania vasket biler i opptil 16 timer hver dag syv dager i uken i en vaskehall i Oslo²³. De fikk ikke hvile, var våte hele tiden, og brukte sterke kjemikalier i jobben som gjorde dem syke. Da en av de unge arbeiderne forsøkte å prate med sjefen om at han ikke lenger klarte arbeidspresset ble han slått to ganger i ansiktet og en gang bakfra. Arbeidsgiverens aggresjon og press gjorde at de unge romenerne levde i frykt og fikk helseproblemer. Da Arbeidstilsynet inspiserte vaskehallen i 2016 varslet arbeiderne om forholdene i håp om å få hjelp. Arbeidstilsynet anmeldte aldri de grove forholdene videre. De stolte på arbeidsgiveren som sa han hadde rettet opp forholdene, lukket tilsynssaken og ga bedriften godkjenning etter endt gransking kort tid senere. En polsk arbeider hadde meldt fra om lignende behandling på samme arbeidsplass ved Stovner Politistasjon i 2015 uten å høre tilbake fra politiet. Saken hans ble henlagt etter to uker. Han ble lovet 15 000 kroner i månedslønn for jobben, men fikk kun litt penger som så vidt holdt til å kjøpe seg mat. Da han forsøkte å ta opp forholdene med arbeidstakeren ble han truet med at han ville bli skadet hvis han krevde noe eller meldte fra om saken. Eieren av bilvaskeriet er siktet for menneskehandel.

20 Taraldsen, L. (2017) Fra Vestlandet til Pyongyang, Teknisk Ukeblad.

21 Goodman, P.S., Sang-Hun, C. og J. Berendt (2017) Even in Poland, Workers' Wages Flow to North Korea, New York Times.

22 Taraldsen, L. (2017) Fra Vestlandet til Pyongyang, Teknisk Ukeblad.

23 Eraker, H. Lie, M. A. og A.L. Kumano-Ensbj (2017) Vi ble glemt av Arbeidstilsynet, NRK.

Migrantarbeidere utnyttet på tomatplantasjene i Sør-Italia

En ung mann ved navn Aly (19) forlot Mali da han var 16 år. På veien til Italia ble han fengslet og torturer av sikkerhetspolitiet i Libya, og måtte bli i fengsel inntil familien hans sendte løsepenger²⁴. Nå bor han i campen kjent som 'Runway Ghetto' sammen med migranter fra Romania, Bulgaria, Afghanistan, Pakistan og Afrika som jobber som dagarbeidere på tomatplantasjene. Mange av arbeiderne blir utnyttet i jobben som tomatplukkere. Noen av tomatene de plukker blir eksportert til Norge. Istedet for å ansette migrantarbeiderne direkte, så leier bøndene arbeidskraft fra en mellommann som ofte også fungerer som utleier ('Caporali'). Utleieren får utbetalt en sum fra bonden, tar deretter sin del, trekker fra utgifter som transport og mat, og gir til sist litt lønn til arbeideren. Migrantarbeiderne jobber lange dager uten kontrakt, og mange blir grovt utnyttet og utsatt for vold av det som beskrives som et mafialignende nettverk. De italienske myndighetene beskriver forholdene som slave-lignende²⁵. Tomatprodusenten Mutti har kjøpt tomater fra en slik plantasje som har blitt importert til Norge og solgt fra hyllene i norske dagligvarebutikker.*



Foto: IEH

24 D'Agostino, L. (2018) Ghettos and gangmasters: How migrants are exploited in Italy's tomato fields, CNN.

25 Aanesen, K. (2017) Importerte "slave"-tomater til Norge, NRK.

* IEH jobber sammen med andre interessenter for å forbedre forholdene på de italienske tomatplantasjene.

Mongolske arbeidere utnyttet i renholdsbransjen i Oslo

Åtte mongolske personer jobbet ulovlig for et renholdsbyrå i Oslo eid av en kvinne som tidligere har jobbet som tolk i politiavhør og rettsaker for Politiet²⁶. Den samme kvinnen er koblet til en tidligere sak hvor to unge jenter ble smuglet til Norge fra Mongolia på et visum som indikerte at de var skøyteløpere uten at de noensinne hadde stått på skøyter. Ifølge de mindreårige jentene ble de utsatt for vold og utnyttet i tvangsarbeid. I jentenes sak var kvinnen som eier renholdsbyrået hyret som tolk for Politiet, IOM, Fylkesnemda og Barnevernet hvor hun tolket for den ene jenta som var et antatt offer for menneskehandel. Samtidig hadde kvinnen et personlig forhold og jevnlig kontakt med vedkommende som var mistenkt som overgriper i saken. Kvinnen som eier renholdsbyrået er nå siktet for å ha brukt ulovlig arbeidskraft fra Mongolia. Saken bærer preg av utnyttelse og grenser mot menneskehandel. Renholdsbyrået har fremstått som profesjonelle, og har betjent hundrevis av kunder som ikke har visst at de har vært med på å benytte ulovlig og utnyttet arbeidskraft²⁷.

Tvangsarbeid i gartneri på Lier

15 indiske sesongarbeidere ble utnyttet i bærplukking ved to gartnerier i Buskerud²⁸. To menn ble dømt for menneskehandel ved tvangsarbeid*. Arbeiderne snakket ikke språket, fikk ikke utbetalt lønn, ble fratatt passene sine, og bodde på arbeidsplassen. Arbeidsgiveren disponerte lønnskontoene deres, og fikk sesongarbeiderne til å signere papirer de ikke forsto. De jobbet 14 – 16 timer hver dag, syv dager i uka. De indiske arbeiderne hadde liten reel frihet til å bevege seg fritt og leve som de ville mens de jobbet i Norge. Etter endt sesong fikk arbeiderne utbetalt 18 – 20 000 kroner totalt for hele jobben de hadde utført i løpet av 6 måneder. Det utgjør rundt 8 kroner i timen. Bedriftseierne har hatt stor økonomisk gevinst gjennom å utnytte arbeiderne i menneskehandel ved tvangsarbeid²⁹.

26 Krokfjord, T., Hageskal, A. og G. Thorenfeldt (2018) Kvinne (44) jobbet for Oslo-Politiet – siktet for å ha drevet vaskefirma med ulovlig arbeidskraft.

27 Stolt-Nielsen, H. (2018) Ektepar siktet for i flere år å ha drevet renholdsfirma med ulovlig arbeidskraft, Aftenposten.

28 NTB (2017) To menn dømt for tvangsarbeid i gartneri, Drammens Tidene.

29 Johannesen, C. (2013) Mistenker grov menneskehandel, Lierposten.

* Norges Høyesterett (2017) Dom om menneskehandel til tvangsarbeid i norske gartnerier. Hentet fra: <https://www.domstol.no/no/Enkelt-domstoll/-norges-hoyesterett/avgjorelser/avgjorelser-2017/avdeling---straffesaker/dom-om-menneskehandel-til-tvangsarbeid-i-norske-gartnerier/>.

Hvordan er du knyttet til moderne slaveri?

Det er stor etterspørsel etter billig arbeidskraft, billige produkter, og billige tjenester.

Moderne slaveri er ofte skjult i en rekke forskjellige typer leverandørkjeder som strekker seg over mange land. ILO gir et godt eksempel på hvor mange typer leverandørkjeder fra ulike land vi kommer i kontakt med når vi tilbringer en kveld på kino³⁰.

“Se for deg at du er på kino og ser en populær animasjonsfilm. Forestill deg alle de menneskene som har gjort denne opplevelsen mulig. Filmen er lagd av et amerikansk selskap som har benyttet underleverandører i India og Sør-Korea. Popcornet du spiser ble plukket av arbeidere i Argentina, tilberedt med palmeolje fra en malaysisk plantasje, og produsert i maskiner som er montert i Italia. Setet du sitter i ble laget i Polen. Bilen du kjørte med til kinoen ble montert i Spania med deler fra Østerrike, Frankrike, Japan, Thailand og Mexico. Den ble transportert på et containerskip eid av en gresk statsborger gjennom et liberisk selskap som var bygd i Japan og drevet av en finsk motor. Så de to timene du har brukt på å se filmen har krevd arbeidskraften fra tusenvis av mennesker i en rekke land i globale leverandørkjeder”.

30 ILO (2016) Decent Work in Global Supply Chains, Report VI, Geneva: ILO.

I sitt eksempel nevner ILO flere land som har høy risiko for moderne slaveri på grunn av svake reguleringer knyttet til arbeidsvilkår og menneskerettigheter. Selv om grov utnyttelse oppstår i leverandørkjedene til mange multinasjonale selskaper, så skjer ofte ikke forholdene med full viten og overlegg. Mange bedriftsledere vet ikke hvordan moderne slaveri ser ut eller hvor utsatt deres egne leverandørkjeder er for den typen ulovlig aktivitet.



Foto: © Unsplash

Internasjonal lovutvikling

Vi har de siste årene sett en ny tilnærming til å ansvarliggjøre næringslivet til å respektere menneskerettighetene i deres operasjoner og leverandørkjeder gjennom å introdusere nasjonal lovgivning basert på FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter. Staten California iverksatte i 2012 California Transparency in Supply Chain Act hvor store multinasjonale bedrifter med en samlet inntekt på over \$100 millioner som driver forretninger i staten California må redegjøre for hvilke tiltak de gjør for å forebygge og utrydde menneskehandel og moderne slaveri i deres nasjonale og globale leverandørkjeder³¹. I 2015 innførte Storbritannia en lov for multinasjonale selskaper med inntekt på over £36 millioner i året hvor bedrifter må rapportere om hva de har gjort for å adressere moderne slaveri i deres operasjoner og leverandørkjeder som en del av "UK Modern Slavery Act"³². Tre år etter at loven ble introdusert evalueres den nå for å vurdere resultatene så langt og hvordan den kan forbedres³³. Frankrike introduserte i 2017 en "French Corporate Duty of Vigilance" lov i form av en juridisk bindende monitorering- og rapporteringsplikt hvor store selskaper må vise at de har utarbeidet en aktsomhetsplan knyttet til menneskerettigheter og miljø³⁴. I Nederland introduserte de i 2017 en lov som krever at selskaper utfører aktsomhetsvurderinger for å fastslå utbredelsen av barnearbeid i leverandørkjedene deres. Australia introduserer i 2018 en moderne slaverilov som forplikter selskaper med en inntekt på over \$100 millioner australske dollar til å rapportere om identifisert risiko, aktsomhetsvurderinger, hvilke konkrete tiltak de implementerer, og effekten av disse. Staten blir også pliktig til å rapportere om forholdene i leverandørkjedene til deres offentlige innkjøp. Flere land som for eksempel Hong Kong og Canada vurderer også å innføre moderne slaverilover som ansvarliggjør næringsliv på dette området. Over 12 norske selskaper har rapportert under "UK Modern Slavery Act" og flere vil rapportere i Australia og Hong Kong.



Foto: © Unsplash

31 California Department of justice (2015) California Transparency in Supply Chains Act, A Resource Guide.

32 OSCE (2018) Model Guidelines on Government Measures to Prevent Trafficking for Labour Exploitation in Supply Chains.

33 UK Home Office (2018) Government commissions independent review of the 2015 UK Modern Slavery Act.

34 European Coalition for Corporate Justice (2017) The French Duty of Vigilance Law – Frequently Asked Questions.

Norske lover og forpliktelser

Norge har forpliktet seg internasjonalt til å bekjempe og forebygge handel med mennesker. Tvangsarbeid defineres i Norge som menneskehandel ved tvangsarbeid, og definisjonen finner vi i straffeloven paragraf 257³⁵. Definisjonen bygger på Palermoprotokollen for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker som er en tilleggsprotokoll til FN-konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet. Norge har også ratifisert Europarådets konvensjon om tiltak mot menneskehandel, og gjort ILO-protokollen om tvangsarbeid av 2014 gjeldende ved norsk lov. Protokollen hevder at et økende antall mennesker blir offer for tvangsarbeid i den private økonomien³⁶. Under FNs 72. generalforsamling i 2017, signerte 38 medlemsland inkludert den norske regjeringen en 'call to action' for å utrydde tvangsarbeid, moderne slaveri og menneskehandel gjennom blant annet å utvikle og påskynde effektiv implementering av nasjonalt lovverk, og ende denne formen for grov utnyttelse i økonomien (den formelle og den 'svarte') gjennom å jobbe sammen med næringslivet for å utrydde slaveri i globale leverandørkjeder og i offentlig innkjøp³⁷. I 2011 kom FNs veiledende prinsipper som har blitt en norm for næringsliv og menneskerettigheter³⁸. Det understrekes i FNs veiledende prinsipper at det er staters plikt gjennom folkeretten å sikre at menneskerettighetene blir overholdt av næringslivet. Norge er også forpliktet til å følge opp FNs Bærekraftsmål. Mål 8 omhandler økonomisk vekst og anstendig arbeid, og 8.7 adresserer spesifikt utryddelsen av tvangsarbeid, moderne slaveri, menneskehandel og all form for barnearbeid innen 2030³⁹.



35 Det Juridiske Fakultet, UIO (2016) Menneskehandel ved tvangsarbeid: den nedre grense mot sosial dumping.

36 Iversen, J. (2015) Norge har godkjent ILO-protokollen mot tvangsarbeid, FN Sambandet.

37 UK Department for International Development (2018) A call to action to end forced labour, modern slavery and human trafficking.

38 Utenriksdepartementet (2015) Næringsliv og menneskerettigheter: nasjonal handlingsplan for oppfølging av FNs veiledende prinsipper.

39 Norad (2018) Slik følger Norge opp FNs 17 bærekraftsmål.



Moderne slaverilov og bærekraftsagendaen

En norsk moderne slaverilov som ansvarliggjør næringslivet til å utføre risikoanalyser og implementere strategier for å motarbeide tvangsarbeid og menneskehandel, vil møte en rekke av FNs bærekraftsmål.

Utover mål 8 som fokuserer på anstendig arbeid og økonomisk vekst (særlig mål 8.7), så henger de 17 målene sammen og mange av dem vil adresseres gjennom implementeringen av en norsk moderne slaverilov. Ved promoteringen av mål 8 om bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid, så vil også følgende bærekraftsmål promottes; mål 9 (fremme inkluderende og bærekraftig industrialisering), mål 10 (Redusere ulikhet i og mellom land), mål 12 (sikre bærekraftig forbruks- og produksjonsmønstre), og mål 17 (fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling)⁴⁰. Det er også en sammenheng mellom arbeidet med å utrydde nåtidens slaveri og flere av bærekraftsmålene som når de adresseres vil gjøre mennesker langt mindre sårbare for å havne i tvangssituasjoner. Disse inkluderer mål 1 (utrydde alle former for fattigdom i hele verden)⁴¹, mål 2 (utrydde sult), mål 3 (sikre god helse og fremme livskvalitet for alle), mål 4 (sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning), mål 5 (oppnå likestilling og styrke jenters og kvinners stilling), mål 11 (gjøre byer og bosettinger inkluderende, trygge, motstandsdyktige, og bærekraftige), og mål 16 (fremme fredelige og inkluderende samfunn for bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer)⁴².

40 ILO (2016) Decent Work in Global Supply Chains, Report VI, Geneva: ILO.

41 Transparency in Supply Chains (TISC) (2018) Corporate Compliance with the UK Modern Slavery Act – 2017/2018.

42 ILO og Walk Free (2017) Global Estimates of Modern Slavery: Forced labour and forced marriage.

Konklusjon

Moderne slaveri er et brutalt og komplekst problem som må bekjempes med gode effektive tiltak. Selv om problemet ser annerledes ut i dag, så er kjernen den samme som før; sårbare og marginaliserte mennesker lures og utnyttes for andres personlige og kommersielle vinning. I denne rapporten har vi gitt en kort oversikt over hvordan moderne slaveri kan knyttes til norske forhold gjennom utnyttelse som skjer her hjemme, og i de globale leverandørkjedene og operasjonene til bedrifter i Norge.

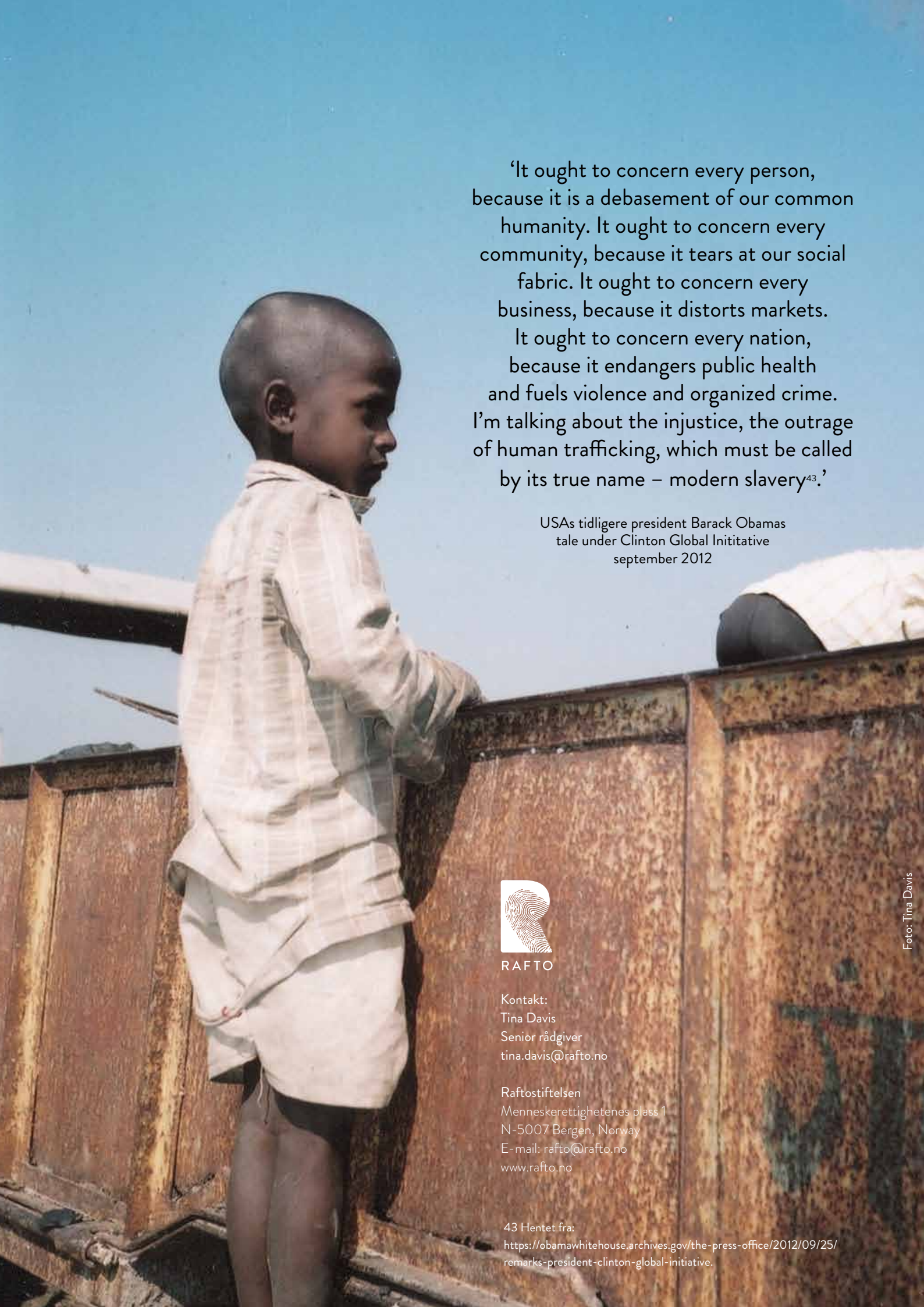
Ved å introdusere en norsk moderne slaverilov vil regjeringen bygge på rammeverk som eksisterer nasjonalt og internasjonalt. Vi har en arbeidsmiljølov og menneskerettighetsparagrafer som skal dekke problematikken med tvangsarbeid og sosial dumping i arbeidslivet. Allikevel øker dette fenomenet i Norge, og få blir straffeforfulgt. Det gjør at risikoen for å bli avslørt og straffet i dag er lav. Det er et tegn på at lovverket vi har i dag og ressursene til å implementere dette ikke er tilstrekkelig. Dermed har det ikke en avskrekkende effekt på arbeidsgivere og utleiere med utnyttelse som sin forretningsmodell. Ved å introdusere en norsk moderne slaverilov vil regjeringen vise lederskap nasjonalt og internasjonalt i kampen for å beskytte ofre for disse forferdelige overgrepene som i dag kan knyttes til norsk næringsvirksomhet. Samtidig vil de møte forpliktelsene som regjeringen allerede er bundet til. En lov vil sikre at norske bedrifter og multinasjonale selskaper som opererer i Norge utvikler en solid standard for anstendig arbeidsforhold i deres operasjoner og leverandørkjeder.

Næringslivet har store muligheter til å påvirke endring gjennom leverandørkjede-nettverkene sine, og kan drive frem gode standarder gjennom valg de tar. Det koster relativt lite å implementere solide rutiner som vil bidra til å fjerne inntjeningspotensialet til leverandører som driver uetisk forretning. Prisen for å ikke ha et godt implementert system kan derimot få stor omkostning for en bedrifts omdømme, og det kan få økonomiske konsekvenser. Å foreta risikoanalyse og utarbeide nødvendige tiltak er en viktig og god investering. Gjennom å delta i utviklingen av bærekraftige leverandørkjeder vil næringslivsledere bidra til mer rettfærdige og like konkurranseforhold, åpenhet, bedre produksjonsforhold, og høyere standard i sine respektive sektorer. Å avdekke slaveri-lignende forhold i sine leverandørkjeder eller operasjoner er et tegn på at man har gjort en grundig jobb. Det viktigste er hva slags tiltak man igangsetter når man oppdager utnyttelse knyttet til sin virksomhet. Med en lov som har til hensikt å drive frem endring vil bedrifter og sektorer kunne vise lederskap og samarbeide om å finne gode, kreative og langvarige løsninger på et forferdelig, men løselig problem.

Denne rapporten er skrevet av Raftostiftelsen
ved Tina Davis

Referanser

- California Department of justice (2015) California Transparency in Supply Chains Act, A Resource Guide. Hentet fra: <https://oag.ca.gov/sites/all/files/agweb/pdfs/sb657/resource-guide.pdf>.
- D'Agostino, L. (2018) Ghettos and gangmasters: How migrants are exploited in Italy's tomato fields, CNN. Hentet fra: <https://edition.cnn.com/2017/12/07/europe/italy-migrant-camp-exploitation/index.html>.
- Eraker, H. Lie, M. A. og A.L. Kumano-Ensby (2017) Vi ble glemt av Arbeidstilsynet, NRK. Hentet fra: https://www.nrk.no/dokumentar/xl/_-vi-ble-blemt-av-arbeidstilsynet-1.13508562.
- European Coalition for Corporate Justice (2017) The French Duty of Vigilance Law – Frequently Asked Questions. Hentet fra: <http://corporatejustice.org/news/405-french-corporate-duty-of-vigilance-law-frequently-asked-questions>.
- Goodman, P.S., Sang-Hun, C. og J. Berendt (2017) Even in Poland, Workers' Wages Flow to North Korea, New York Times. Hentet fra: <https://www.nytimes.com/2017/12/31/world/europe/north-korea-poland-workers.html>.
- ILO (2016) Decent Work in Global Supply Chains, Report VI, Geneva: ILO.
- ILO (2014) Profits and Poverty: The Economics of Forced Labour. Hentet fra: http://www.ilo.org/global/publications/ilo-bookstore/order-online/books/WCMS_243391/lang--en/index.htm.
- ILO (2012) ILO Indicators of Forced Labour. Hentet fra: http://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/publications/WCMS_203832/lang--en/index.htm.
- ILO og Walk Free (2017) Global Estimates of Modern Slavery: Forced labour and forced marriage. Hentet fra: http://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_575479/lang--en/index.htm.
- Iversen, J. (2015) Norge har godkjent ILO-protokollen mot tvangsarbeid, FN Sambandet. Hentet fra: <https://www.fn.no/view/content/34782/full/1/22861>.
- Johannesen, C. (2013) Mistenker grov menneskehandel, Lierposten. Hentet fra: <https://www.lierposten.no/nyheter/nyheter/mistenker-grov-menneskehandel/s/2-1.1767-1.8130356>.
- Justis-og beredskapsdepartementet (2016) Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/2b3b502659e348189abd086306ef0d19/jd_regjeringens-handlingsplan-mot-menneskehandel.pdf.
- Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel (KOM) (2017) Rapport fra Koordineringsenheten for menneskehandel 2016. Hentet fra: <https://www.politiet.no/globalassets/03-rad-og-forebygging/menneskehandel/kom-tilstandsrapport-2016.pdf>.
- Krokfjord, T., Hageskal, A. og G. Thorenfeldt (2018) Kvinne (44) jobbet for Oslo-Politiet – siktet for å ha drevet vaskefirma med ulovlig arbeidskraft, Dagbladet. Hentet fra: <https://www.dagbladet.no/nyheter/kvinne-44-jobbet-for-oslo-politiet---siktet-for-a-ha-drevet-vaskefirma-med-ulovlig-arbeidskraft/69566595>.
- Munkvik, C. (2018) Ektepar tiltalt for grov menneskehandel, Stavanger Aftenblad. Hentet fra: <https://www.aftenbladet.no/lokalt/i/115w69/Ektepar-tiltalt-for-grov-menneskehandel>.
- Norad (2018) Slik følger Norge opp FNs 17 bærekraftsmål. Hentet fra: <https://www.norad.no/aktuelt/nyheter/2016/norges-oppfolging-av-fns-barekraftsmal/>.
- Norges Høyesterett (2017) Dom om menneskehandel til tvangsarbeid i norske gartnerier. Hentet fra: <https://www.domstol.no/no/Enkelt-domstol/-norges-hoyesterett/avgjorelser/avgjorelser-2017/avdeling---straf-fesaker/dom-om-menneskehandel-til-tvangsarbeid-i-norske-gartnerier/>.
- NTB (2017) To menn dømt for tvangsarbeid i gartneri, Drammens Tidene. Hentet fra: <https://www.dt.no/nyhet/buskerud/krim/to-menn-domt-for-tvangsarbeid-i-gartnerier/s/5-57-657007>.
- OSCE (2018) Model Guidelines on Government Measures to Prevent Trafficking for Labour Exploitation in Supply Chains. Hentet fra: <https://www.osce.org/secretariat/371771>.
- Politiet (2017) Menneskehandel i Norge – Kriminelle aktører: Et situasjonsbilde basert på Politiets kilder. Hentet fra: https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/menneskehandel/menneskehandel_rapport_2017.pdf.
- Statistisk Sentralbyrå (2018) Norges viktigste handelspartnere. Hentet fra: <https://www.ssb.no/utenriksokonomi/artikler-og-publikasjoner/norges-viktigste-handelspartnere>.
- Steen, M. G. (2016) Menneskehandel ved tvangsarbeid: den nedre grense mot sosial dumping. Hentet fra: <https://www.duo.uio.no/handle/10852/54401>.
- Stokke, O. og Selbo, Torset, N. (2014) Jeg var offer for menneskehandel, Aftenposten. Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/norge/i/qV4E/--Jeg-var-offer-for-menneskehandel>.
- Stolt-Nielsen, H. (2018) Ektepar siktet for i flere år å ha drevet renholds-firma med ulovlig arbeidskraft, Aftenposten. Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/norge/i/1kry8B/Ektepar-siktet-for-i-flere-ar-a-ha-drevet-renholds-firma-med-ulovlig-arbeidskraft>.
- Taraldsen, L. (2017) Fra Vestlandet til Pyongyang, Teknisk Ukeblad. Hentet fra: <https://www.tu.no/artikler/fra-vestlandet-til-pyongyang-norske-selskap-i-europeisk-slaveskandale/350677>.
- The White House (2012) Remarks by the President to the Clinton Global Initiative. Hentet fra: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2012/09/25/remarks-president-clinton-global-initiative>.
- Transparency in Supply Chains (TISC) (2018) Corporate Compliance with the UK Modern Slavery Act – 2017/2018.
- UK Department for International Development (2018) A call to action to end forced labour, modern slavery and human trafficking. Hentet fra: <https://www.gov.uk/government/publications/a-call-to-action-to-end-forced-labour-modern-slavery-and-human-trafficking>.
- UK Home Office (2018) Government commissions independent review of the 2015 UK Modern Slavery Act. Hentet fra: <https://www.gov.uk/government/news/government-commissions-independent-review-of-the-modern-slavery-act-2015>.
- United States Department of Labor (2016) List of Goods Produced by Child Labor and Forced Labor. Hentet fra: https://www.dol.gov/sites/default/files/documents/ilab/reports/child-labor/findings/TVPRA_Report2016.pdf.
- University of Nottingham og Walk Free (2016) Modern Slavery: What business needs to know.
- Utenriksdepartementet (2015) Næringsliv og menneskerettigheter: nasjonal handlingsplan for oppfølging av FNs veiledende prinsipper. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/plan_mr/id2457726/.
- Walk Free (2018) Global Slavery Index. Hentet fra: <https://www.globalslaveryindex.org>.
- Walk Free (2016) Harnessing the Power of business to End Modern Slavery. Hentet fra: <https://business.walkfreefoundation.org>.
- Aansen, K. (2017) Importerte "slave"-tomater til Norge, NRK. Hentet fra: https://www.nrk.no/urix/importerte-_slave_-tomater-til-norge-1.13742208.

A young child with a shaved head, wearing a white, long-sleeved shirt and shorts, is leaning against a rusty, corrugated metal wall. The child is looking to the right. The background is a clear blue sky. The wall is made of vertical panels of rusted metal.

‘It ought to concern every person, because it is a debasement of our common humanity. It ought to concern every community, because it tears at our social fabric. It ought to concern every business, because it distorts markets. It ought to concern every nation, because it endangers public health and fuels violence and organized crime. I’m talking about the injustice, the outrage of human trafficking, which must be called by its true name – modern slavery⁴³.’

USAs tidligere president Barack Obamas tale under Clinton Global Initiative september 2012



RAFTO

Kontakt:
Tina Davis
Senior rådgiver
tina.davis@rafto.no

Raftostiftelsen
Menneskerettighetenes plass 1
N-5007 Bergen, Norway
E-mail: rafto@rafto.no
www.rafto.no

43 Hentet fra:
<https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2012/09/25/remarks-president-clinton-global-initiative>.